

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

**TITLE: THE ROLE OF ISLAMIC CIVILIZATION IN THE
ARCHITECTURE AND DECORATIVE ARTS OF CENTRAL ASIA**

Abdumannobova Mohidil Abdurashidovna

1st-year student of "Clothing and Fabrics" direction, Chirchik State Pedagogical
University

Scientific Supervisor: Umarova Shaxlo

Abstract: This article examines the influence of Islamic civilization on the development of architecture and applied arts of the peoples of Central Asia. The article highlights the philosophical meanings of floral (islimi) and geometric (girihi) patterns, the symbolism of blue color, and the spiritual significance of architectural monuments. Additionally, the harmony of Islamic values with aesthetic beauty is analyzed through the examples of historical landmarks.

Keywords: *Islamic civilization, Central Asia, architecture, decorative art, ornament, girihi, spiritual heritage.*

**ISLOM SIVILIZATSIYASINING MARKAZIY OSIYO ME'MORCHILIGI VA
BEZAK SAN'ATIDA TUTGAN O'RNI**

Abdumannobova Mohidil Abdurashidovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti,

libos va gazlamalar yo'nalishi 1-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Umarova Shaxlo

Annotatsiya: Ushbu maqolada Islom dinining Markaziy Osiyo xalqlari madaniyati, xususan, me'morchilik va amaliy bezak san'ati rivojiga ko'rsatgan ta'siri tadqiq etilgan. Maqolada binolar bezagidagi islamiy va girihi naqshlarining falsafiy ma'nolari, moviy rang simbolikasi hamda me'moriy obidalarning ma'naviy ahamiyati yoritib berilgan.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Shuningdek, islomiy qadriyatlarning estetik go‘zallik bilan uyg‘unlashuvi tarixiy obidalar misolida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: *Islom sivilizatsiyasi, Markaziy Osiyo, me'morchilik, bezak san'ati, islomiy, girih, ramziylik, madaniy meros.*

Аннотация: В данной статье исследуется влияние исламской цивилизации на развитие архитектуры и прикладного искусства народов Центральной Азии. Рассматриваются философские значения растительных (ислими) и геометрических (гирих) орнаментов, символика синего цвета и духовная значимость архитектурных памятников. Также анализируется гармония исламских ценностей с эстетической красотой на примере исторических объектов.

Ключевые слова: *Исламская цивилизация, Центральная Азия, архитектура, декор, орнамент, гирих, духовное наследие.*

KIRISH. Markaziy Osiyo mintaqasi asrlar davomida turli madaniyatlar va dinlar tutashgan yirik sivilizatsiyalar chorrahasi bo‘lib xizmat qilgan. Biroq, aynan Islom dinining kirib kelishi hududning nafaqat ijtimoiy-siyosiy hayotida, balki uning estetik va me'moriy qiyofasida ham tub burilish yasadi. VIII-IX asrlardan boshlab shakllana boshlagan islomiy me'morchilik an'analari mahalliy uslublar bilan uyg‘unlashib, dunyo tan olgan noyob san'at namunalarini vujudga keltirdi.¹

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda milliy o‘zlikni anglash va madaniy merosni asrab-avaylash jarayonida tarixiy obidalardagi diniy-falsafiy ma'nolarni tushunish muhim ahamiyatga ega. Islom sivilizatsiyasi me'morchilikni shunchaki bino qurish san'ati emas, balki Yaratuvchining go‘zalligini moddiy dunyoda aks ettirish vositasi deb biladi. Shu sababli, Markaziy Osiyo me'morchiligidagi har bir gumbaz, peshtoq va naqshlar silsilasi chuqur ma'naviy mazmunga ega.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Islom sivilizatsiyasi Markaziy Osiyoga faqat yangi diniy aqidalarni emas, balki "Yagona ilohiy go'zallik" (Tavhid) konsepsiyasini ham olib kirdi. Bu konsepsiya san'atda "Vahdat al-vujud" (borliqning birligi) g'oyasi orqali namoyon bo'ldi.

Tarixiy bog'liqlik: IX–XII asrlarda yashab ijod qilgan Al-Xorazmiy, Beruniy kabi mutafakkirlarning matematik kashfiyotlari me'morchilikda murakkab geometrik hisob-kitoblarning paydo bo'lishiga zamin yaratdi.

Ma'naviy ehtiyoj: Islom me'morchiligi "Inson — koinotning gultoji" degan g'oya atrofida qurildi. Binolar insonni ezgulikka chorlovchi, nafsni tarbiyalovchi va tafakkurga undovchi muhit sifatida loyihalashtirila boshlandi.

Maqolaning maqsadi — Islom sivilizatsiyasi ta'sirida shakllangan Markaziy Osiyo me'morchiligining o'ziga xos xususiyatlarini, jumladan, bezak san'atidagi ramziylik va ranglar falsafasini dinshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilishdir. Biz ushbu tadqiqot orqali ajdodlarimiz yaratgan san'at asarlari zamirida yotgan ilohiy va insoniy go'zallik uyg'unligini ochib berishga harakat qilamiz.

ASOSIY QISM.1. Bezak san'atidagi geometriya va ramziylik: Girih va Islimiy

Islom dinida jonli mavjudotlar tasviriga cheklovlar mavjudligi sababli, Markaziy Osiyo ustalari bezak san'atida mislsiz mahorat ko'rsatdilar. Bu yerda ikki asosiy uslub ustunlik qiladi:

Girih (Geometrik naqshlar): Murakkab chiziqlar va ko'pburchaklardan tashkil topgan bu naqshlar koinotdagi ilohiy tartib va aniqlikni ifodalaydi. Har bir chiziqning boshlanishi va oxiri borligi inson hayoti va abadiylik o'rtasidagi bog'liqlikni anglatadi.¹

Islimiy ya'ni o'simliksimon naqshlar: Egiluvchan poyalar va barglar tasviri jannat bog'lariga ishora qiladi.² Bu naqshlar nafaqat binolarda, balki o'sha davr liboslari va gazlamalarida ham keng qo'llanilgan bo'lib, hayotning davomiyligi va go'zalligini tarannum etadi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

2. Ranglar falsafasi va moviy gumbazlar siri

Markaziy Osiyo islom me'morchiligini moviy va feruza ranglarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi.

Moviy rang — cheksiz osmon va ma'naviy poklik ramzi hisoblanadi. Samarqand va Buxoro obidalaridagi feruza koshinlar quyosh nuri ostida o'zgacha jilo kasb etib, binoni yer bilan osmonni bog'lab turuvchi ko'priikka o'xshatadi.²

Oq rang — poklik va adolatni, oltin rang esa ilohiy nurni ifodalaydi. Ushbu ranglar uyg'unligi inson ruhiyatiga sokinlik va shukronalik tuyg'usini olib kiradi.

3. Me'moriy tuzilmalar va ma'naviyat

Islom me'morchiligida binoning ichki qismi tashqi ko'rinishidan ko'ra muhimroq hisoblanadi. Bu "botiniy go'zallik" tushunchasi bilan bog'liq.

Hovli tizimi: Masjid va madrasalarning ichki hovlilari tashqi shovqin-surondan uzilgan, tinch va osuda bo'lib, insonni o'z ichki dunyosiga nazar tashlashga va ibodatga chorlaydi.

Me'morchilikdagi girih va islmiy naqshlarning matematik aniqligi va badiiy nafosati keyinchalik Markaziy Osiyo to'qimachilik san'atida, xususan, zardo'zlik va adras to'qish texnologiyalarida o'z aksini topdi. Binolardagi koshinlar jilosi matolardagi ranglar o'yiniga ko'chdi.

Samarqand lazuriti: Me'morchilikda ishlatilgan o'sha mashhur moviy koshinlar uchun rang beruvchi minerallar asosan Afg'onistonning Badaxshon tog'laridan keltirilgan.

Ganch siri: Qadimiy ustalari ganchga o'simlik shiralarini va tuxum oqini qo'shishgan, bu esa naqshlarning ming yillab o'z rangini va mustahkamligini yo'qotmasligini ta'minlagan.³

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Gumbazlar: Yarim shar shaklidagi gumbazlar osmon qubbasining yerga tushgan in’ikosi sifatida talqin qilinadi. Gumbazning eng baland nuqtasi yagona Yaratuvchiga bo‘lgan intilishni bildiradi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, Islom sivilizatsiyasi Markaziy Osiyo hududiga nafaqat yangi e’tiqod, balki o‘ziga xos estetik falsafa va boy madaniy meros olib kirdi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, mintaqa me’morchiligi va bezak san’atidagi har bir element shunchaki dekorativ vosita emas, balki chuqur diniy-falsafiy ma’noga ega bo‘lgan ramzlar tizimidir.

O‘tkazilgan tahlillar asosida quyidagi yakuniy fikrlarni keltirish mumkin:

Gumanistik va estetik uyg‘unlik: Islomiy me’morchilikda qo‘llanilgan geometrik (girih) va o‘simliksimon (islomiy) naqshlar koinotdagi cheksizlik va ilohiy tartibni o‘zida aks ettirib, insonni go‘zallik orqali ma’naviy yuksaklikka chorlaydi.

Ranglar simvolikasi: Binolarni bezashda ishlatilgan moviy, feruza va oq ranglar xalqimizning ma’naviy poklik, tinchlik va osmon bilan bog‘liq qadimiy qarashlarini Islomiy qadriyatlar bilan muvaffaqiyatli bog‘lagan.

Merosning davomiyligi: O‘rta asrlarda shakllangan ushbu uslublar bugungi kunda ham milliy san’atimiz, dizayn va hatto zamonaviy me’morchilik uchun ilhom manbai bo‘lib xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bulatov M.S. Geometricheskaya garmonizatsiya v arxitekture Sredney Azii IX-XV vv. – Moskva: Nauka, 1988.
2. Pugachenkova G.A. O‘rta Osiyo me’morchiligi durdonalari. – Toshkent: O‘zbekiston KP MK nashriyoti, 1983.
3. Haqqulov A. Me’moriy obidalar ta’mirlash san’ati. – Toshkent: Fan, 1991.